

LIBURUAK

ANTONIO ARRUE ZARAUZ - *Jan-edanak*. Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintziala. 13,5 × 20 zm., 342 orr. Donostia, 1979.

Liburu berezi bat agertu digu Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialak: *Jan-Edanak*. Liburu eder honek, izen buruak dion bezala, gastronomia du gaitzat, baina liburuaren barrena literatura umoretsu baten jabe da. Berri jakingarriz hornitua, hizkuntzaz eta informazioz aberats eta irakurgai bezala bene benetan atsegina.

F. Krutwig adiskide onaren aburuak ez ditut ukatuko, berak esaten duelarik sukaldari liburuetatik aparte eezr guti idatzi dugula euskaldunok garrantzizkorik. Hain zuzen, hori aitortzera bai dator A. Arrue zenaren liburu hau.

Hirurehun ta berrogeta bi orrialdeko liburu da. 15tik 207. orrialdera arte, parterik gehiena noski, 1954tik 1975.era bitartean EGAN aldizkari hontan euskaraz eraman zuen sailetik bilduak dira. Eta 209.etik 342ra hitzaldi eta lanez osatua. Lan hauek hamaika dira eta bat ez beste guziak erdaraz. Bigarren zati hontako lanik gehienak Cofradía Vasca de Gastronomía delako elkartearen boletinean argitaratuak ziren.

Donostiako *Hoja del Lunes*-ean, 1977ko abuztuaren batean, "Jan-Edanen inguruan" zeritzan artikulua batean eman nuen gastronomia gaiez euskaraz argitaraturik dauden liburuen berri eta bukaeran hau esaten nuen: "Arrue zenak 1954-1975 hogeitabat urtean EGAN aldizkarian eman zuen Jan-edanak zeritzan sail bereetik liburu ederra osatu dezake, bere kontaera umoretsu eta gatz-ospinduaz." Baita ere esaten nuen, jakien zerrenda bat aurki-bidetzat beharko zuela; baina, zoritxarrez hau gabe argitaratua da.

A. Zavala izan da biltzaile eta liburuaren prestatzaile eta L. Villasante euskaltzainburuaren hitzaurrea daroa.

Sukaldaritzari buruz laugarren liburua dugu euskaraz: *Eskualdun kozinera* (1864), bere berri 40. orrialdean ematen du A. Arruereen liburu honek; *Kozinan ikasteko liburua* (1889), 17-39 orrialdeetan adierazten duena; eta, *Osasuna, merketza ta janaritza* (1920), 177. orrialdean aipatzen duena. Horiez gainera badira beste bi liburuxka, *Edariak* eta *Janariak*, Gordailuk 1975ean argitaratuak.

Liburuaren 268. orrialdean Bibliografia bat ere azaltzen da, gure herriko jakiez nortzuk idatzi duten aipatuz. Hala ere, badut nik Eibarren bertan mende honen hasieran publikatu zen liburuxka bat, 33 orrialdekoa, *Manual del arte de cocina* deritzana, Herriko inprimategieri buruz egin nuen lan batean azaldu nituen bere berezitasunak (Boletín R. S. V. Amigos del País, XXXIV, 1978, 311-315 orr.). Ondorean, gai hauetaz hain jakituna den Jose Mari Busca Isusi adiskideak, liburu beraren beste edizio baten berri eman zidan. Berak duen alea ere Eibarren argitaratua da 1913. urtean Fernández y Diego inprimategian.

Honek erakusten digu aintzinako eibartarrak armagintzaz bakarrik ez zirela arduratu, baizik, orain esaten den gisa "gourmet" onak ere baziren. Honetarako, aipatzen dugun liburutxoia ez ezik, Jovellanos-ek egin zuen bazkari hura dugu adierazpenik onena. 1791eko abuztuko egun batean heldu zen Eibarrera, bere *Diario*-an agertzen duenez, armagintzak ezagutu nahirik eta armaginekin hauetako baten etxean bazkaldu. Hara hemen berak diona hitzez-hitz: "Hubo buen humor y buena comida: asado, calamares, anguilas, truchas, magras, guisado y frutas: entre otras, unas ciruelas de enorme tamaño, pues igualaban al más grande huevo de gallina: son doradas como las claudias, bien maduras, de gusto suave; pero ni tan finas, ni tan dulces, ni tan jugosas como ellas. Buen vino generoso, bizcochos bañados y confituras: por último, anisete."

Ohitura onak ez galtzearren, eibartarrok beti ahalegindu gara mahaia ondo zerbitzen, eta herbestekoei eskuzabaltasuna erakutsiz. Hau ere ezagutu zuen Arrue berak. Euskaltzaindiak sosik ez eta egiten zituen bileretara joateko, ogibidezko lanerako eguna galtzeaz gainera, bideko gastuak eta bazkaria bakoitzak bere poltsikotik ordaindu behar izaten zuen. Eibarren ordea, 1959. urtean Juan Antonio Mogelen omenez egin genuen jaialdi hartan herriko seemeen lepotik izan zen. Hortik dator 77. orrialdean jasotzen den

esker ona: "Ez da inoiz ere mundu ontan gauza atsegingarriagorik, jateke batean sartu, bazkari on bat egin ta, kontua eskatutakoan, dana ordaindua dagoala zerbitzariaren aotik entzutea baño. Au gertatu zitzaigun Eibarren, bertako azkeneko euskal-jaietako egun batean." Jovellanos-ena bezain ona eta ugarria izan ez bazen ere, prezio berdinekoa izan zen: duan.

Hain ezaguna den Arcipreste de Hita-ren bisigu aipamena oker dakar 313. orrialdean. Bermeo behar du eta ez Ondarroa.

Angula kontua ezta urrutiko intxaurrak bezala. Liburuaren 326. orrialdea irakurri besterik ez dugu, bakoitzak bere etxeko suari putz egiten diola. Luis Antonio de la Vega eta Bardaji jaunaren arteko eritziak, angularik onenak nongoak diren erabaki nahirik, Bilbo eta Donostia hiri nagusien tira-birazko indarra nabari da. Hiriak zenbat eta handiagoak, zabalkundezko indar handiagoa, eta honen arabera ospea. Nere ustez, ibai batetik besterako diferentziok ez ziren hain handiak izango. Era berean, Urola bailadakoentzat Beduakoak eta Debarrukoentzat Sasiolakoak. Zergatik ez? Gure garai hontan Mediterraneoetik ekarri hemen maniatzen direnak ere oso onak bai dira.

Liburuak, tarketa-marketa gertaera eta hizkirimiri politik ere jasotzen du. Hara hemen bat, adibidez:

—Egia al da lengoan erbi koxkor bat bota uala?

—Bai.

—Ta jan al zenduen?

—Bai.

—Ta zenbat lagun ziñaten jaten?

—Bi: erbia ta ni.

Baina, hara hemen postretarako ongi zetorren gertari bat. Mahai ondoko elkarrizketa hoietako batean, euskal filologiaz ere nornahi aritzen denez, *f* letra euskalduna etzela eta bezala. Sabela ondo beterik eta gogoa umoretsu. Neskameak postreak eskaintzean, bere ustez euskaldunik jatorrena zenak:

—Nik, "plana" nahi dut.

Eta, neskameak, belarrondokoa emanaz: "Lotsagabiori!".

* * *